

LAKIALOITE 66/2002 vp

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Tämä lakialoite on rinnakkaislakialoite hallituksen esitykselle HE 54/2002 vp.

Lakialoitteessa esitetään, että perustettaisiin valtakunnallinen joukkoviestinnän neuvottelukunta, jonka tehtävänä olisi käsitellä periaatteelliselta kannalta mediaan liittyviä eettisiä kysymyksiä. Se voisi myös tehdä aloitteita sekä antaa lausuntoja ja suosituksia joukkoviestintään

liittyvistä eettisistä kysymyksistä ja herättää niitä koskevaa keskustelua yhteiskunnassa. Neuvottelukunta toimisi asiantuntija-apuna joukkoviestintää koskevaa lainsäädäntöä kehitettäessä, keräisi ja välittäisi tietoa siihen liittyvistä eettisistä kysymyksistä ja kansainvälisestä eettisestä keskustelusta, informaatioteknologian kehityksestä ja sen liittymisestä eettisiin kysymyksiin.

PERUSTELUT

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 54/2002 vp). Uusi laki korvaisi voimassa olevan painovapauslain sekä radiovastuulain. Uuden lain on tarkoitus soveltua yhdenmukaisesti kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin.

Sananvapaus antaa oikeuden ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, sananvapaus kattaa kaikenlaiset tiedot, mielipiteet ja muut viestit niiden sisällöstä riippumatta. Sananvapauden käyttöä valvotaan jälkikäteen rikos- ja vahingonkorvauslainsäädännön keinoin, mutta etukäteisvalvonta on mahdollista vain lasten suojelemiseksi ja vain kuvaohjelmien osalta. Sa-

nanvapaussäännöksen eräinä keskeisinä tavoitteina on taata joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus.

Joukkoviestimien, median, kautta on saatavilla valtaisa määrä erilaista tietoa ja ajanvietettä. Uuden teknologian mukanaan tuoma tiedon ja viihteen laaja ja tehokas saatavuus on myönteinen asia. Joukkoviestinnän tarjonnan kriittinen tarkastelu on yhteiskunnassamme vielä kuitenkin kehittymätöntä. Sananvapauden käyttämiseen joukkoviestinnässä liittyy olennaisesti eettinen puoli, jota ei ole hallituksen esityksessä eikä lainsäädännössä muutenkaan otettu kylliksi huomioon.

Perustuslakimme mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeudet ja ihmisoikeudet. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mu-

kaan sananvapautta voidaan rajoittaa mm. rikollisuuden estämiseksi sekä terveyden ja moraalin suojelemiseksi. Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaan lailla voidaan säätää rajoituksia mm. terveydenhoidon ja moraalin suojelemiseksi. Vaikka sananvapautta ei näiden syiden vuoksi suoranaisesti rajoitettaisi, perusoikeuden käytön vaikutusten seuranta ja yhteiskunnallinen keskustelu niistä on tarpeen. On pyrittävä siihen, että vapauksia käytetään vastuullisesti itseä ja kanssaihmisiä ajatellen.

Media saa ajankäytössä yhä suuremman roolin. Median, sekä perinteisen että uusmedian, haitallisista vaikutuksista lapsiin ja nuoriin ollaan erimielisiä, mutta vahingollisen vaikutuksen olemassaolo myönnetään. Esimerkiksi erilaisten ruutujen, television ja tietokoneen tarjoama ajanviete vaikuttaa lasten fyysisen kunnon heikkenemiseen. Väkivaltaviihde lisää tutkitusti väkivaltaista käyttäytymistä yhteiskunnassa. Viihde totuttaa lapset ja nuoret väkivaltaan ja opettaa heitä pitämään toisen vahingoittamista asiaankuuluvana ongelmien ratkaisukeinona. Joukkoviestinnästä, mediasta, on tullut merkittävä oheiskasvattaja.

Euroopan unionin tasolla mediaan liittyvät ongelmat on tiedostettu, ja alaikäisten ja ihmisarvon suojelua koskevien peruseriaatteiden kunnioittamista pidetään välttämättömänä edellytyksenä esimerkiksi radio- ja televisiolähetystoiminnan ja erilaisten tietopalvelujen kehittymiselle. Euroopan unionin taholta on kiinnitetty huomiota muun muassa siihen, että media saat-
taa lisätä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa luomil-
laan mielikuvilla.

Liikenne- ja viestintäministeriön teettämässä selvityksessä Itsesääntely — haitalliset verkko-

sisällöt (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 1/2002) ehdotetaan haitallisten ja vahingollisten verkkosisältöjen torjumiseksi avoimen keskustelufoorumin perustamista. Selvityksessä todetaan, että itsesääntely voi osoittautua kirjavaksi ja kansalaisten etujen vastaiseksi sekä perusoikeuksien kannalta ongelmalliseksi. Tämä pätee kaikkien joukkoviestinnän itsesääntelyyn. Itsesääntelyyn nojautuva sananvapauden käyttöä koskeva lainsäädäntö palvelee kaupallisia tarkoituksia, mutta unohtaa monet yhteiskunnallisesti tärkeät arvot. Kehittyneen jälkivalvonnan puuttuessa itsesääntelyn lisäksi tarvitaan keskustelufoorumi, jonka toiminnalla pyritään lisäämään laajasti suomalaisten mediataitoja sekä aktiivista ja kriittistä suhtautumista joukkoviestintään.

Perustettavan joukkoviestinnän eettisen neuvottelukunnan toiminnalla ei rajoitettaisi sananvapautta, vaan tuettaisiin sen vastuullista toteuttamista. Neuvottelukunta olisi tukemassa itsesääntelyn toimivuutta joukkoviestinnästä riippumattomana asiantuntijaelimenä. Kysymyksessä olisi eräänlainen yhteissääntely. Neuvottelukunnassa tulisi olla laajasti edustettuina kuluttajien näkökulma, joukkoviestinnän ammattilaiset lehdistön, radion, television, elokuvan ja uusmedian alalta, mediapsykologinen asiantuntemus, psykiatrinen, erityisesti lastenpsykiatrian, tietämys, oikeustiede ja etiikan asiantuntijat. Mallina voitaisiin käyttää terveydenhuollon eettistä neuvottelukuntaa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1—3 §
(Kuten HE)

4 §

mivan valtakunnallisen joukkoviestinnän eettisen neuvottelukunnan, jonka tehtävänä on käsitellä joukkoviestintään liittyviä eettisiä kysymyksiä periaatteelliselta kannalta ja antaa niistä suosituksia.

Neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Valtakunnallinen joukkoviestinnän eettinen neuvottelukunta

2—7 luku
(Kuten HE)

Valtioneuvosto asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan asianomaisen ministeriön yhteydessä toi-

Helsingissä 13 päivänä kesäkuuta 2002

Leena Rauhala /kd
Jouko Jääskeläinen /kd
Leea Hiltunen /kd
Bjarne Kallis /kd
Ismo Seivästä /kd

Kari Kärkkäinen /kd
Marja-Leena Kemppainen /kd
Toimi Kankaanniemi /kd
Sakari Smeds /kd
Päivi Räsänen /kd